

77 (02/2024)

MEMORIA

PAMIĘĆ • HISTORIA • EDUKACJA

POLSKA PREMIERA „STREFY INTERESÓW” JONATHANA GLAZERA W MUZEUM AUSCHWITZ

WYSTAWA
ONLINE: „ŚLUBY
W CZASIE
HOLOKAUSTU”

NARZĘDZI
CYFROWYCH DO
USPRAWNIENIA
BADAŃ NAD
HOLOKAUSTEM

BIBLIOTEKACH
I INSTYTUCJACH
KULTURY

OKUPACJĄ
NIEMIECKĄ

WYKORZYSTANIE

AKCJA ŻONKILE
W SZKOŁACH,

ŻYCIE
CODZIENNE
W EUROPIE POD

SPIS TREŚCI

WYSTAWA ONLINE:
„ŚLUBY W CZASIE HOLOKAUSTU”

„BEZ WSPÓŁPRACY Z MUZEUM TEN FILM BY NIE
POWSTAŁ”. POLSKA PREMIERA „STREFY
INTERESÓW” JONATHANA GLAZERA

WYKORZYSTANIE NARZĘDZI CYFROWYCH DO
USPRAWNIENIA BADAŃ NAD HOLOKAUSTEM

AKCJA ŻONKILE W SZKOŁACH, BIBLIOTEKACH
I INSTYTUCJACH KULTURY

ŻYCIE CODZIENNE W EUROPIE
POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ

GERHARD RICHTER BIRKENAU. UROCZYSTE
OTWARCIE PAWILONU WYSTAWIENNICZEGO

Zachęcam wszystkich do współpracy z nami. Prosimy o informacje i sygnały o wydarzeniach, projektach, publikacjach, wystawach, konferencjach czy badaniach, o których powinni dowiedzieć się nasi czytelnicy.

Nasz e-mail: memoria@auschwitz.org

Będziemy wdzięczni za promowanie miesięcznika w mediach społecznościowych.

Paweł Sawicki, Redaktor Naczelny

Wszystkie wydania: memoria.auschwitz.org

WYSTAWA ONLINE: „ŚLUBY W CZASIE HOLOKAUSTU”

Żydowskie pary pobierały się przez cały okres trwania Holokaustu, w cieniu antyżydowskich ustaw, wysiedlania, wszelakich trudów, niepewności, wszechobecnego głodu i niedostatku oraz ciągłego widma śmierci.

Podczas wojny pobierano się na terenach okupowanych krajów, w gettach, obozach koncentracyjnych i pracy przymusowej oraz w ukryciu. Nawet wtedy, gdy nikt nie był w stanie przewidzieć, co przyniesie przyszłość ludzie czuli potrzebę zawierania małżeństw. Niektórzy podejmowali tę decyzję z miłości, podczas gdy wielu innych pobierało się, by przezwyciężyć samotność, razem dzielić trudny los, a czasami, by chronić własne życie. Więż, jaka tworzyła się wraz z zawarciem związku małżeńskiego, w trudnych okolicznościach stawała się źródłem stabilizacji, niejednokrotnie kluczowym dla przetrwania.

Po wyzwoleniu wiele par spośród społeczności She'erit Hapleita, „ocalałych ostateków”, podejmowało decyzję o zawarciu małżeństwa. Ceremonie były wyrazem potrzeby miłości, a także determinacji, z jaką Ocaleni dążyli do powrotu do życia, do budowania go na nowo oraz przywrócenia zerwanych więzi rodzinnych.

„Wystawa przedstawia historie Żydów, którzy postanowili dzielić ten trudny los i pobrać się podczas wojny oraz żydowskie pary, które zawarły związek małżeński po wojnie, by wspólnie kłaść podwaliny nowego życia”.

Fragment wystawy – śluby w gettach i obozach

„Żydzi i Żydówki pobierali się nawet po deportacji do gett i obozów, w niemożliwych do opisanie warunkach. Niektóre pary zawierały związki małżeńskie z miłości i potrzeby dzielenia z kimś trudnej rzeczywistości, lecz w gettach odbywały się także ceremonie fikcyjne, z czego doskonale zdawali sobie sprawę urzędujący rabini. Ślub dawał parom możliwość poprawienia warunków swojej egzystencji.

Rabin Huberband z Warszawy opowiada, iż wiele ślubów odbywało się w okresach

Weddings during the Holocaust

Mauritz Jacobs i Berta Levi w dniu ślubu. Haga 1942
Yad Vashem

„BEZ WSPÓŁPRACY Z MUZEUM TEN FILM BY NIE POWSTAŁ”. POLSKA PREMIERA „STREFY INTERESÓW” JONATHANA GLAZERA

15 lutego w Muzeum Auschwitz odbyła się polska premiera filmu „Strefa interesów” w reżyserii i ze scenariuszem Jonathana Glazera. Film opowiadający o rodzinnym życiu komendanta obozu Auschwitz Rudolfa Hössa otrzymał w ubiegłym roku Grand Prix na festiwalu filmowym w Cannes. Uzyskał także pięć nominacji do Oscara.

Wśród publiczności znaleźli się m.in. przedstawiciele władz i instytucji lokalnych, osoby zaangażowane w przygotowanie filmu, pracownicy i przewodnicy Muzeum, a także dziennikarze. W dyskusji po projekcji udział wzięli twórcy: reżyser Jonathan Glazer, scenograf Chris Oddy, a także producenci Jim Wilson, Ewa Puszczynska i Bartosz Rainski.

„Strefa interesów” powstała w ścisłej współpracy z Muzeum prowadzonej na różnych płaszczyznach. Konsultowano nie tylko elementy scenariusza czy scenografii, ale także omawiano całość wymowy i symboliki obrazu. Muzeum wsparło twórców także poprzez dostęp do obozowych dokumentów, relacji Ocalałych oraz konsultacje merytoryczne. Jak podkreślił reżyser, „bez współpracy z Muzeum Auschwitz ten film by nie powstał.”

– Ten projekt to tak naprawdę dziewięcioletnia podróż. Wszystko rozpoczęło się od impulsu. Wiedzieliśmy, że chcemy poruszyć ten temat, ale nie byliśmy pewni dokładnie, jakie będzie nasze podejście. Odwiedziliśmy Muzeum, poznaliśmy dyrektora Cywińskiego i historyków, którzy tu pracują i zaczęliśmy bardzo skrupulatną pracę badawczą – mówił Jonathan Glazer.

– W archiwach szukaliśmy wszelkich wzmianek o rodzinie komendanta obozu i film zbudowany jest właśnie na podstawie tych fragmentów. Ważnym źródłem była też dla nas książka dr. Piotra Setkiewicza o prywatnym życiu esesmanów w Auschwitz. Dzięki temu powoli tworzył się obraz tego, jak sprawcy normalizowali swoje życie tutaj, po to by robić to, co robili. To stało się osią naszego filmu – podkreślił reżyser.

– Staraliśmy się pokazać to jako coś, co wciąż jest w naszym świecie i w nas samych jako istotach ludzkich, a nie anomalię lub jakieś wydarzenie, które wydarzyło się raz i nie może się powtórzyć. To było bardzo ważne, aby opowiedzieć historię o naszej ludzkiej zdolności do przemocy – powiedział Glazer.

FESTIVAL DE CANNES
GRAND PRIX
2023

STREFA INTERESÓW

dźwięku, pomyślałem, że ten mur dzieli te dwa światy. Dopiero później zdałem sobie sprawę, że ten mur wcale nie dzieli, ale jest łącznikiem tych dwóch światów – dodał Piotr Cywiński.

Producentka Ewa Puszczyńska podkreśliła, że tak naprawdę mamy do czynienia z dwoma filmami: „Jeden, który słyszymy, i drugi, który widzimy. Nie pokazujemy ofiar, ale oprawców. Jednak to, co słyszymy, gdzieś w podświadomości, buduje obraz tego koszmaru. Widzimy "wspaniały raj" tuż obok piekła. Ten horror staje się tym bardziej przerażający”.

– Zastanawialiśmy się czy przypadkiem czegoś nie tracimy przez to, że wielu sytuacji nie pokazujemy w filmie, że nie dodajemy narratora, który być może powinien przeprowadzić nas przez to doświadczenie. Ale młodzi ludzie, z którymi rozmawiałem, po prostu czuli ten film i jego atmosferę. Mam nadzieję, że to wszechogarniające doświadczenie będzie miało największą moc, że wbije się w podświadomość i połączy nas z tą tragedią – podkreślił Jonathan Glazer.

– Chcieliśmy postawić widzów w pozycji, w której w jakiś sposób mogliby się identyfikować z perspektywą tej rodziny. Chcielibyśmy być jak najbardziej obiektywni – być obserwatorami i antropologami – powiedział producent James Wilson.

Jednym z wątków filmu jest także pomoc niesiona więźniom obozu Auschwitz przez Polaków z Oświęcimiem i okolic, którzy mieszkali poza terenem tytułowej strefy interesów.

– To historia inspirowana losami Aleksandry Kołodziejczyk, która pomagała więźniom obozu, ryzykując życie swoje i swojej rodziny. Historia Hössa i wszystko, co odkryliśmy w związku z nim, była ciemna i czarna. Nie dawało nam to nadziei, a my szukaliśmy czegoś co nieco rozświetliłoby tą ciemność – powiedział Bartosz Rainski.

Ze względu na to, iż zdjęcia nie mogły powstawać na historycznym terenie, twórcy mieli możliwość cyfrowego skanowania części poobozowej przestrzeni. Jedynie ostatnie sekwencje filmu, dokumentalne zdjęcia pokazujące pracę Muzeum oraz przedmioty pozostałe po ofiarach, powstały na terenie Muzeum.

Film „Strefa interesów” został dofinansowany przez Polski Instytut Sztuki Filmowej. Oficjalnie na ekrany polskich kin

„Strefa interesów”

Reżyser i scenarzysta: Jonathan Glazer

Producenci: James Wilson, Ewa Puszczyńska

Współproducenci: Bartek Rainski, Bugs Hartley A24 Films,
Film 4, Access Entertainment

WYKORZYSTANIE NARZĘDZI CYFROWYCH DO USPRAWNIENIA BADAŃ NAD HOLOKAUSTEM

W dniach 16-18 stycznia 2024 r. w Wiedeńskim Instytucie Studiów nad Holokaustem Wiesenthala (VWI) odbyło się seminarium metodyczne EHRI "What's New in Austrian Holocaust research? Digital Tools & Methods" (Co nowego w austriackich badaniach nad Holokaustem? Narzędzia i metody cyfrowe). Uczestnicy przybyli do Instytutu z Izraela, USA, Szwecji, Rumunii, Czech oraz z Wiednia. Przez trzy dni poznawali najnowsze osiągnięcia w zakresie badań nad Holokaustem w Austrii oraz nowe metody naukowe.

W ramach seminarium przedstawione zostały wykłady na takie tematy, jak: mapowanie cyfrowe, śledzenie i oznaczanie w kontekście danych o wolnym dostępie, a także źródła wizualne w badaniach nad Holokaustem. Uczestnicy, m.in.: pracownicy archiwów, naukowcy i programiści, reprezentujący organizacje partnerskie EHRI-AT, na przykład *erinnern.at* czy INJOEST (Instytut Historii Żydowskiej w Austrii) zaprezentowali własne bazy danych i metody, takie jak baza danych ofiar opracowana przez Centrum Dokumentacji Austriackiego Ruchu Oporu (DÖW) czy system baz danych „OpenAtlas” (Austriackie Centrum Cyfrowych Nauk Humanistycznych i Dziedzictwa Kulturowego). Narodowy Fundusz Republiki Austriackiej na Rzecz Ofiar Holokaustu, Centrum Studiów Żydowskich Uniwersytetu w Graz oraz VWI przedstawiły także prezentacje dotyczące projektów z zakresu mapowania cyfrowego i wystaw online.

Międzynarodowe organizacje partnerskie EHRI reprezentowały Instytut Studiów nad Wojną, Holokaustem i Ludobójstwem NIOD (Amsterdam) oraz Centrum Studiów nad Holokaustem Instytutu Historii Współczesnej Liebniza (Monachium). Partnerzy EHRI przedstawili narzędzia cyfrowe oraz takie projekty Europejskiej Infrastruktury Badawczej, jak: Portal EHRI, program stypendiów Conny Kristel Fellowships oraz podcast EHRI, w który swój wkład w postaci odcinka o książce Szymona Wiesenthala „Słonecznik” miał także Instytut VWI.

Czternaścioro uczestników przedstawiło ponadto swoje własne badania w ramach panelu prowadzonego w formule „pecha kucha”, a ich tematyka obejmowała między innymi losy Żydówek w obozach koncentracyjnych i pracy przymusowej w Austrii w latach 1944-1945 na przykładzie Obozu Lenzing, jak również konstelacje fotografii cyfrowych czy kwestie przedstawiania dzieci i wnuków Ocalałych z Holokaustu w muzeach i archiwach. Uczestnicy prowadzili dyskusje oraz udzielali sobie nawzajem wsparcia w zakresie wyzwań pojawiających się podczas prowadzenia badań.

W ramach sesji w mniejszych grupach zachęcano do pogłębiania zdobytej wiedzy. Trzy z nich poświęcone były praktycznym wskazówkom, jak wykorzystać blog EHRI Document Blog bądź uprzednio zaprezentowane bazy danych do własnych celów. Druga odłona sesji dotyczyła z kolei tworzenia podcastów i wystaw online, z kolei spotkania prowadzone ostatniego dnia poświęcono zbiorom historii mówionej, rozwojowi programów nauczania online oraz pracy ze źródłami wizualnymi. Po zaprezentowaniu własnego wkładu uczestnicy mieli możliwość podyskutować na temat badań i doświadczeń własnych z ekspertami.

AKCJA ŻONKILE W SZKOŁACH, BIBLIOTEKACH I INSTYTUCJACH KULTURY

Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN zaprasza 19 kwietnia br. do włączenia się w obchody 81. rocznicy wybuchu powstania w getcie warszawskim. Zapraszamy szkoły, biblioteki i instytucje kultury do włączenia się w akcję społeczno-edukacyjną Żonkile upamiętniającą powstanie w getcie warszawskim. Zgłoszenia przyjmowane są do 14 kwietnia 2024 r.

W 81. rocznicę powstania udostępniemy nowe materiały edukacyjne, każde dopasowane do potrzeb i możliwości dzieci i młodzieży.

Naszą ofertę wzbogacą w tym roku:

- film animowany na podstawie opowiadania „Pamięć drobinek” Zofii Staneckiej przygotowany z myślą o dzieciach z klas 1-3 szkół podstawowych,

- opowiadanie „Szuflada” Zuzanny Orlińskiej dla klas 4-6 szkół podstawowych; opowiadanie udostępniemy w wersji tekstowej z pięknymi ilustracjami Aleksandry Artymowskiej oraz wersji audio czytanej przez aktora Jędrzeja Fulara,

- film animowany na podstawie opowiadania „Było-nie ma-jest” Katarzyny Jackowskiej-Enemuo przygotowany z myślą o uczennicach i uczniach z klas 4-6 szkół podstawowych.

Materiały edukacyjne do akcji Żonkile są przystosowane dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Wszystkie opowiadania i teksty oraz towarzyszące im karty pracy

i scenariusze lekcji są gotowe do pobrania również w wersji dostępnej, a opowiadania skierowane do uczniów i uczennic klas 1-3 oraz 4-6 są dostępne w formie słuchowisk. W tym roku przygotowany został także uproszczony szablon żonkila, z którego można skorzystać, by samodzielnie stworzyć papierowy kwiat – jest on przeznaczony dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz osób z obniżoną sprawnością manualną.

Dla wszystkich osób zgłoszonych do akcji Żonkile muzeum POLIN zorganizuje szkolenia online dotyczące wykorzystania materiałów edukacyjnych.

Wkrótce zostanie też uruchomiona specjalna infolinia akcji.

Szczegóły oferty szkolnej

Formularz dla szkół

Formularz dla bibliotek
i instytucji kultury

ŻYCIE CODZIENNE W EUROPIE POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ

Kolejny webinar Europejskiej Infrastruktury Badań nad Holokaustem (EHRI) poświęcony będzie portalowi internetowemu „Societies under German Occupation A source edition” (Społeczności pod okupacją niemiecką. Wydanie źródłowe). Rozpocznie się o 15.00 CET.

Podczas drugiej wojny światowej około 230 milionów ludzi żyło w 27 krajach pod okupacją niemiecką. Choć liczby są tak duże, obywatele Niemiec posiadają bardzo niewielką wiedzę na temat doświadczeń społeczności pozostających pod okupacją w całej Europie. Portal internetowy „Societies under German Occupation” pochyła się nad tą kwestią i dostarcza materiałów źródłowych opisujących życie codzienne w społecznościach pozostających w trakcie drugiej wojny światowej pod okupacją, skupiając się w szczególności na sposobach radzenia sobie z głodem i różnego rodzaju niedostatkami.

Okupacja podczas drugiej wojny światowej to centralny punkt czarnego dziedzictwa Europy. Portal jako internetowe wydanie źródłowe dokumentuje wpływ okupacji na codzienne życie milionów Europejczyków. Adresowany jest zarówno do pracowników akademickich, jak i studentów i przedstawia ponad 600 źródeł ze wszystkich krajów europejskich okupowanych przez nazistowskie Niemcy w latach 1939-1945.

Czołowi międzynarodowi eksperci ze wszystkich krajów Europy pozostających w trakcie wojny pod okupacją oraz z Republiki Federalnej Niemiec zbadali prezentowane źródła, przeprowadzili ich transkrypcje i opatrzyli komentarzem. Dokumenty pochodzą z 92 archiwów, muzeów oraz innych instytucji i spełniają szczegółowo opracowane kryteria.

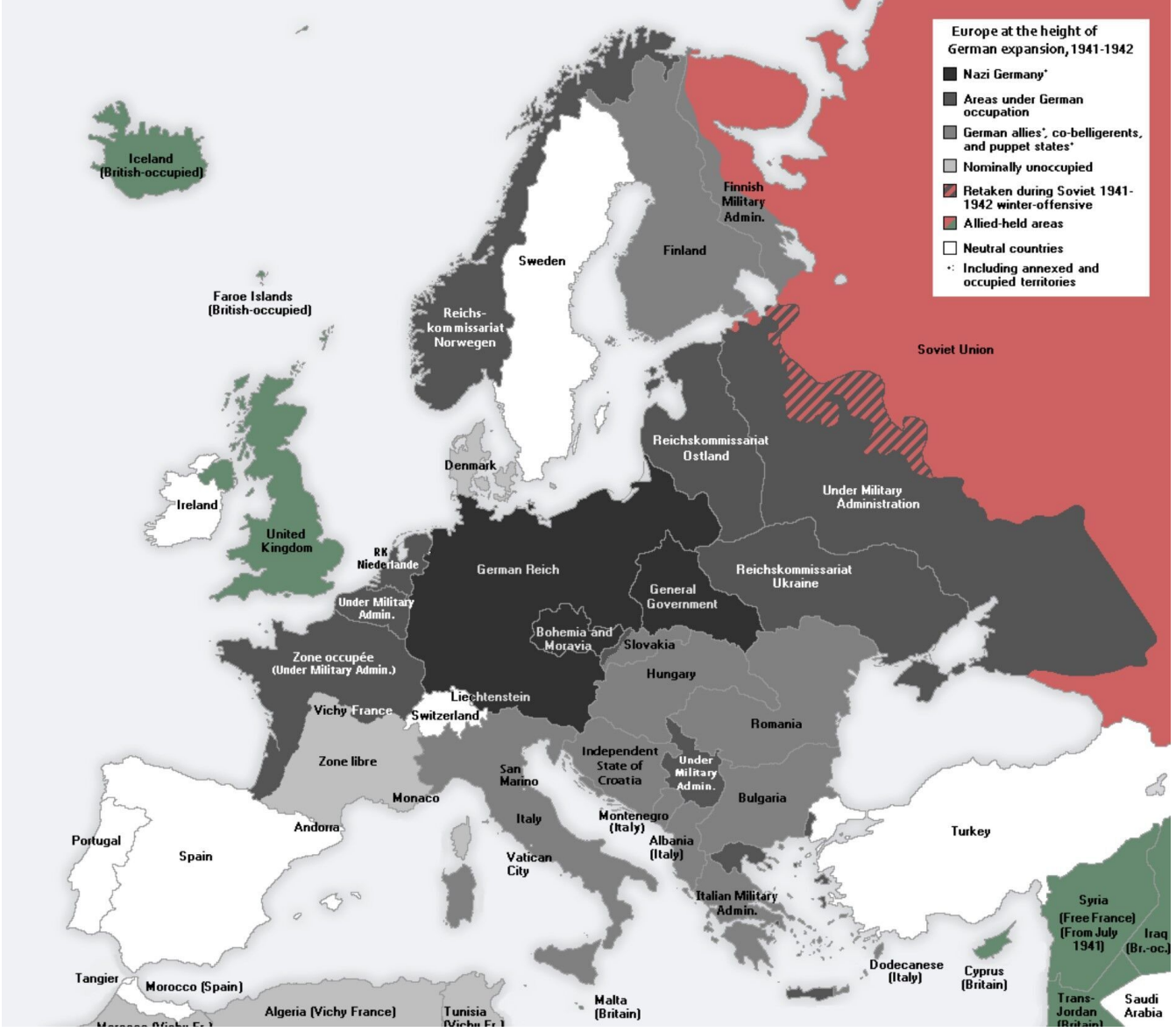
Wszystkie źródła, występujące w oryginale w 21 różnych językach, zostały przetłumaczone na język angielski przez profesjonalnych tłumaczy. Każdy dokument prezentowany jest w trzech wersjach: w tłumaczeniu na angielski, opatrzonym również szczegółowym komentarzem; w formie transkrypcji z języka oryginalnego, co umożliwi pełny dostęp do źródła w jego oryginalnej formie; oraz jako skan oryginalnego dokumentu w wysokiej rozdzielczości. Interaktywne moduły, takie jak zaawansowane wyszukiwanie dokumentów, mapa, oś czasu oraz wirtualna przestrzeń do pracy otwierają kolejne możliwości badawcze.

Portal podkreśla także wielowymiarowość problemu prześladowań, jakich doświadczyła społeczność żydowska. Jej przedstawiciele musieli zmierzyć się nie tylko z wyzwaniem, jakie stawiało im życie w okupowanym kraju, lecz także od początku okresu okupacji żyli przepętieni lękiem związanym z działaniami antysemitycznymi i eksterminacją.

Portal adresowany jest do szerokiego grona odbiorców – do tych, którzy ogólnie interesują się badaniami naukowymi, do przedstawicieli środowiska akademickiego, uczniów i nauczycieli. Źródła dostępne są z tłumaczeniem na język angielski, jako transkrypcja w języku oryginalnym oraz w formie skanu oryginalnego dokumentu. Cyfrowe wydanie źródłowe powstało

Europe at the height of German expansion, 1941-1942

- Nazi Germany*
- Areas under German occupation
- German allies, co-belligerents, and puppet states*
- Nominally unoccupied
- Retaken during Soviet 1941-1942 winter-offensive
- Allied-held areas
- Neutral countries
- ⋯ Including annexed and occupied territories

GERHARD RICHTER BIRKENAU. UROCZYSTE OTWARCIE PAWILONU WYSTAWIENNICZEGO

9 lutego br. w Międzynarodowym Domu Spotkań Młodziży w Oświęcimiu odbyła się uroczysta inauguracja pawilonu wystawienniczego Gerhard Richter BIRKENAU. W wernisażu wzięła udział żona artysty, Sabine Moritz-Richter. Gościem honorowym wydarzenia był Marian Turski, historyk, dziennikarz, były więzień KL Auschwitz, przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Oświęcimskiego.

Uroczystość moderował Christoph Heubner, pisarz, wiceprezydent wykonawczy Międzynarodowego Komitetu Oświęcimskiego. Słowo do publiczności skierowała dr Alicja Bartuś, przewodnicząca Zarządu Fundacji na rzecz MDSM, Marian Turski, Sabine Moritz-Richter, Janusz Chwierut, prezydent Miasta Oświęcim, Piotr Hertig, przewodniczący Rady Fundacji na rzecz MDSM, Wolfgang Schmidt, minister do zadań specjalnych i szef Urzędu Kanclerza Federalnego, Daniela Cavallo, szefowa rady zakładowej Volkswagena, Krzysztof Klęczar, wojewoda małopolski, architekci Edwin Heinz, Marcin Susuł i Krzysztof Strama oraz Joanna Klęczar, dyrektorka Międzynarodowego Domu Spotkań Młodziży w Oświęcimiu. Wydarzenie zgromadziło wielu znakomitych gości, m.in.: osób zaangażowanych w powstanie galerii, przedstawicieli administracji państwowej Polski i Niemiec, dyplomatów, przedstawicieli władz lokalnych i regionalnych, artystów, znawców sztuki i kultury, dziennikarzy, edukatorów, przyjaciół MDSM.

W pawilonie wystawienniczym Gerhard Richter BIRKENAU eksponowana jest jedna z edycji cyklu „Birkenau”: cztery abstrakcyjne kompozycje, wykonane w unikatowej technice wydruku na płytach metalowych oraz ośmiometrowe szare lustro i kopie czterech zdjęć wykonanych potajemnie przez członków Sonderkommando w 1944 r. w pobliżu komory gazowej i krematorium nr V w Birkenau.

Gerhard Richter
BIRKENAU

MEMORIA

PAMIEĆ • HISTORIA • EDUKACJA

memoria.auschwitz.org

WYDAWCA

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

REDAKTOR NACZELNY

Paweł Sawicki

SEKRETARZ REDAKCJI

Agnieszka Juskowiak-Sawicka

REDAKCJA

Bartosz Bartyzel
Marek Lach
Łukasz Lipiński

KONTAKT

memoria@auschwitz.org

